

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2021 m. birželio 4 d.
(OR. en)

9486/21

ENV 398
AGRI 258
FIN 424
PESTICIDE 21
PHYTOSAN 22
RECH 293
EDUC 223
JEUN 58
CONSOM 130
FORETS 33
RELEX 516

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo: Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo
direktorė Martine DEPREZ

gavimo data: 2021 m. balandžio 28 d.

kam: Europos Sąjungos Tarybos generaliniam sekretoriui Jeppe
TRANHOLMUI-MIKKELSENI

Komisijos dok. Nr.: COM(2021) 261 final

Dalykas: KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI,
EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR
REGIONŲ KOMITETUI. ES iniciatyvos dėl apdulkintojų įgyvendinimo
pažanga

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2021) 261 final.

Pridedama: COM(2021) 261 final

Briuselis, 2021 05 27
COM(2021) 261 final

**KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

ES iniciatyvos dėl apdulkingųjų įgyvendinimo pažanga

1. ĮVADAS. ES INICIATYVA DĖL APDULKINTOJŲ

Pastaraisiais dešimtmečiais Europos laukinių vabzdžių apdulkintojų, kaip antai bičių, drugelių, žiedmusių ir kandžių, populiacijos ir įvairovė Europoje labai sumažėjo. Daugybė rūšių jau yra ant išnykimo ribos. Pagal Europos raudonąją knygą¹ mažėja maždaug 1 iš 3 bičių ir drugelių rūšių populiacija, o maždaug 1 iš 10 gresia išnykimas.

Laukinių apdulkintojų nykimas kelia didelį susirūpinimą, nes ES maždaug 80 proc. kultūrinių augalų ir laukinių žydinčių augalų rūšių, bent jau iš dalies, priklauso nuo gyvūnų atliekamo apdulkinimo. Jei nebūtų apdulkintojų, imtų mažėti ir galiausiai išnyktų daug augalų rūšių, o tai keltų grėsmę gamtos išlikimui, žmonių gerovei ir ekonomikai. Kasmet maždaug 3,7 mlrd. EUR vertės žemės ūkio produkcijos tiesiogiai priklauso nuo vabzdžių atliekamo apdulkinimo². Vis dėlto į įvairius nebuvo įtraukta informacija apie gyvūnų atliekamą laukinių augalų apdulkinimą ir apie tai, koku mastu apdulkintojai prisideda prie mitybos saugumo ir žmonių sveikatos.

Komisija ES iniciatyvą dėl apdulkintojų³ (toliau – Inicijatyva) patvirtino 2018 m. birželio mėn. Tai pirmoji tokia ES programa, skirta kovoti su laukinių apdulkintojų populiacijų mažėjimu⁴. Ją labai palaiko įvairios suinteresuotųjų subjektų grupės⁵.

Inicijatyvoje nustatyti ilgalaikiai – 2030 m. – tikslai, kuriais siekiama surinkti praktiškai panaudojamas žinias apie problemą, pašalinti pagrindines žinomas šios problemos priežastis, skatinti visų suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimą ir įtraukti plačiąją visuomenę. Kad ES tinkamai siektų šių tikslų, Inicijatyvoje numatyta 10 veiksmų su 31 sudedamąja dalimi, kurie turi būti įgyvendinti artimiausiu metu arba per vidutinės trukmės laikotarpį.

Šiais veiksmais remiamas integruotas požiūris į šią problemą ir veiksmingesnio esamų priemonių ir politikos įgyvendinimo sistema. Pirmiausia jais siekiama geriau integruoti apdulkintojų išsaugojimo tikslus į įvairias ES sektorių politikos sritis, kaip antai: aplinkos ir sveikatos politiką (ypač Paukščių direktyvą, Buveinių direktyvą ir ES teisės aktus dėl pesticidų), bendrą žemės ūkio politiką (BŽŪP), sanglaudos politiką ir mokslinių tyrimų ir inovacijų politiką.

Inicijatyva palankiai įvertinta ir Europos Parlamente⁶, ir Taryboje⁷: buvo pabrėžta apdulkintojų svarba ir paraginta imtis veiksmingų kovos su jų populiacijų mažėjimu priemonių. 2020 m. liepos 9 d. Europos Audito Rūmai paskelbė specialiąją ataskaitą⁸ dėl ES veiksmų siekiant apsaugoti laukinius apdulkintojus (toliau – EAR ataskaita). EAR ataskaitoje nustatyti pagrindinių ES politikos priemonių, kuriomis šalinamos pagrindinės grėsmės laukiniams apdulkintojams, trūkumai, o Komisijai rekomenduojama įvertinti poreikį imtis papildomų konkrečių priemonių siekiant kovoti su grėsmėmis, į kurias neatsižvelgta Inicijatyvoje. EAR ataskaitoje taip pat

¹ <https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist>

² Europos Sąjunga, Europos aplinkos agentūra (2021), „Ekosistemų ir jų paslaugų apskaita Europos Sąjungoje (projektas INCA)“ (angl. *Accounting for ecosystems and their services in the European Union (INCA)*), *Europos Sąjungos leidinių biuras*, Liuksemburgas (ruošima spausdinti).

³ COM(2018) 395 final, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52018DC0395R\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52018DC0395R(01)).

⁴ Europoje apdulkintojai pirmiausia yra vabzdžiai, kaip antai laukinės bitės, žiedmusės, drugeliai ir kandys.

⁵ https://www.acceptance.ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/pollinators/documents/EU_pollinators_summary_public_consultation.pdf

⁶ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0104_LT.html

⁷ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12948-2018-INIT/lt/pdf>.

⁸ Specialioji ataskaita Nr. 15/2020, <https://www.eca.europa.eu/lt/Pages/DocItem.aspx?did=54200>.

akcentuojama būtinybė geriau integruoti laukinių apdulkinčiųjų apsaugos veiksmus į ES biologinės įvairovės išsaugojimo ir žemės ūkio politiką ir pagerinti laukinių apdulkinčiųjų apsaugą pesticidų rizikos vertinimo proceso metu. 2020 m. gruodžio 17 d. Tarybos išvadose⁹ buvo pritarta EAR rekomendacijoms ir pripažinta būtinybė skubiai sustiprinti apdulkinčiųjų apsaugai skirtą ES veiksmų programą.

2020 m. gegužės 20 d. Komisija priėmė 2030 m. ES biologinės įvairovės strategiją¹⁰ ir strategiją „Nuo ūkio iki stalo“¹¹. Abi šios strategijos yra Europos žaliojo kurso pavyzdinės iniciatyvos. Šiomis strategijomis bus skatinami veiksmai, kuriais siekiama apgręžti apdulkinčiųjų populiacijų mažėjimo tendenciją priešinga linkme, prisiimant įsipareigojimus ir užsibrėžiant tikslus, susijusius su gamtos apsauga ir ES gamtos atkūrimo planu. Kartu su nauja ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategija¹² ir sustiprintais užmojais siekiant neutralizuoti poveikį klimatui ir įgyvendinti nulinės taršos tikslą šios strategijos padės spręsti didžiausią grėsmę laukiniams apdulkinčioms keliančias problemas, kaip antai žemės naudojimo keitimo, intensyvaus žemės ūkio ir pesticidų naudojimo, aplinkos taršos, invazinių svetimų rūšių ir klimato kaitos.

Šioje ataskaitoje vertinama visų Iniciatyvos veiksmų įgyvendinimo pažanga. Ji parengta remiantis daugeliu šaltinių, įskaitant politikos vertinimo rezultatus, ES ataskaitas bei leidinius ir konkrečius tyrimus. Joje taip pat atsižvelgiama į atsiliepimus, gautus iš tokių institucijų, kaip Europos Parlamentas, Taryba ir Europos Audito Rūmai.

2. 10 VEIKSMŲ. PAŽANGOS SUVESTINĖ

2.1. 1 veiksmas. Remti stebėseną ir vertinimą

Dabartinės žinios aiškiai rodo nerimą keliantį laukinių apdulkinčiųjų populiacijų mažėjimą, todėl reikia imtis ryžtingų veiksmų. Tačiau vis dar trūksta svarbių duomenų ir informacijos apie apdulkinčiųjų populiacijų būklę, jų mažėjimo priežastis ir tokio mažėjimo pasekmes gamtai ir žmonių gerovei.

2019 m. birželio mėn. Komisija pavedė apdulkinčiųjų ekspertų grupei parengti pasiūlymą dėl vietoje vykdomos ES apdulkinčiųjų stebėsenos sistemos, kurią naudojant būtų galima gauti patikimos informacijos apie apdulkinčiųjų populiacijų būklę ir tendencijas valstybėse narėse (1A veiksmas). Komisija, siekdama užtikrinti, kad valstybės narės dalyvautų šiame procese ir laiku pateiktų duomenis, konsultavosi su nacionalinėmis aplinkos ir žemės ūkio institucijomis, be kita ko, rengdama specialius seminarus. 2021 m. sausio mėn. paskelbtame ekspertų pasiūlyme¹³ pateikiama išsami stebėsenos sistemos metodika ir politikos rodiklių rinkinys. Toliau Komisija glaudžiai bendradarbiaus su valstybėmis narėmis siekdama patobulinti ir pradėti įgyvendinti pasiūlymą ir didinti pajėgumus, kad sistemą būtų galima taikyti stebėsenai vietoje atlikti.

Duomenys, kurie bus sukaupti įgyvendinant ES apdulkinčiųjų stebėsenos sistemą, bus labai svarbūs siekiant: i) sukurti ir įgyvendinti veiksmingas apdulkinčiųjų išsaugojimo priemones; ii) nustatyti sritis, kurioms turėtų būti teikiama pirmenybė įgyvendinant šias priemones, ir iii)

⁹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14168-2020-INIT/lt/pdf>.

¹⁰ COM(2020)380 *final*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380>.

¹¹ COM(2020)381 *final*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>.

¹² COM(2021)82 *final*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM:2021:82:FIN>.

¹³ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC122225>

įvertinti šių priemonių poveikį. Šiais duomenimis bus grindžiama ir Europos raudonoji knyga, nes juos naudojant bus galima patikimai įvertinti apdulkintojų rūšių išsaugojimo būklę ilguoju laikotarpiu. 2018 m. gruodžio mėn. Komisija pradėjo rengti į Europos raudonąją knygą įtrauktinų žiedmusių rūšių sąrašą¹⁴ (1B veiksmas), kurį planuojama baigti 2022 m. birželio mėn. 2021 m. balandžio mėn. Komisija pradėjo rengti į Europos raudonąją knygą įtrauktinų kandžių rūšių sąrašą¹⁵.

Apdulkintojų išsaugojimui ypač svarbios saugomos teritorijos. 2020 m. birželio mėn. Europos aplinkos agentūra ir jos Europos biologinės įvairovės teminis centras paskelbė ataskaitą, kurioje įvertinta Buveinių direktyvos I priede išvardytų buveinių tipų svarba apdulkintojams¹⁶. Todėl buvo galima įvertinti saugomų apdulkintojų buveinių išsaugojimo būklę remiantis valstybių narių ataskaitomis¹⁷ (1C veiksmas). Naujausia EAA *gamtos būklės ataskaita* rodo, kad apdulkintojų būklė turėtų kelti didelį susirūpinimą^{18,19}.

Komisija taip pat stengėsi užpildyti duomenų ir informacijos apie apdulkintojų rūšis veikiančius veiksnius, t. y. buveinių nykimą ir pesticidų naudojimą, spragas. Šiuo metu Komisija atlieka vietoje vykdomos žemės ūkio kraštovaizdžių biologinės įvairovės stebėsenos bandymą²⁰ ir rengia LUCAS tyrimo²¹ pievų modulį (2018 m. sėkmingai baigtas jo bandomasis etapas), kurį planuojama įgyvendinti atliekant 2022 m. tyrimą. Komisija taip pat išbando novatorišką sistemą, kurią taikant pesticidų buvimas aplinkoje stebimas tiriant bites²² (1D veiksmas). Baigus bandomąjį etapą, sistema bus įdiegta 2022 m. ir bus paremta Europos Parlamento parengiamuoju veiksmu²³.

2020 m. spalio mėn. Komisija paskelbė ES masto ekosistemų vertinimo rezultatus²⁴ (1E veiksmas). Analizei buvo naudojami šiuo metu turimi duomenys ir informacija apie apdulkintojus ir jų buveines, siekiant įvertinti apdulkinimą atliekančių gyvūnų paslaugų būklę ES. Rezultatai parodė, kad apdulkintojų trūksta 50 proc. žemės plotų, kuriuose auginami nuo apdulkintojų priklausomi kultūriniai augalai. Vienas geriausių būdų išspręsti šią apdulkintojų trūkumo problemą būtų atkurti ekosistemas remiantis žemės ūkio politika.

Komisija taip pat tvarko apdulkinimo apskaitą²⁵ (1E veiksmas), iš kurios matyti, kad per metus vabzdžiai apdulkintojai ES augalininkystei teikia maždaug 3,7 mlrd. EUR ekonominę naudą²⁶. Ši

¹⁴ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/European+Red+List+of+Hoverflies>.

¹⁵ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/European+Red+List+of+Moths>

¹⁶ <https://www.eionet.europa.eu/etcs/etc-bd/products/etc-bd-reports/etc-bd-technical-paper-1-2020-report-for-a-list-of-annex-i-habitat-types-important-for-pollinators>

¹⁷ https://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats

¹⁸ <https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020>

¹⁹ https://tableau.discomap.eea.europa.eu/t/Natureonline/views/SONpollinators/Storypollinators?%3AisGuestRedirectFromVizportal=y&%3Adisplay_count=n&%3AshowAppBanner=false&%3Aorigin=viz_share_link&%3AshowVizHome=n&%3Aembed=y

²⁰ *European Monitoring of Biodiversity in Agricultural Landscapes (EMBAL)*,

<https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Data+and+information>.

²¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lucas>

²² Projektas „Insignia“, <https://www.insignia-bee.eu>.

²³ Daugiau informacijos apie Europos Parlamento parengiamuosius veiksmus galima rasti adresu [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/640130/EPRS_ATA\(2019\)640130_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/640130/EPRS_ATA(2019)640130_EN.pdf).

²⁴ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120383>

²⁵ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC117072>

apskaita gali būti naudojama siekiant įvertinti, kaip apdulkintojų populiacijų mažėjimas veikia žemės ūkio gamybą ir žemės ūkio produktų importą ir eksportą²⁷.

2.2. 2 veiksmas. Remti mokslinius tyrimus ir inovacijas

Komisija, siekdama užpildyti žinių spragas ir remti veiksmingesnius ir rezultatais grindžiamus išsaugojimo veiksmus²⁸ (2A veiksmas), ir toliau rėmė fundamentaliuosius ir taikomuosius apdulkintojų mokslinius tyrimus vykdydama bendrąją ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programą.

Priėmusi Inicijatyvą, Komisija įtraukė specialiai apdulkintojams skirtą teminę sritį į programos „Horizontas 2020“ 2018–2020 m. darbo programą. Šioje teminėje srityje keliamas tikslas sukurti įrankius, parengti gaires ir metodikas laukinių apdulkintojų populiacijų mažėjimo priežastims veiksmingiau pažaboti ir padariniams mažinti²⁹. Šiuos mokslinius tyrimus planuojama pradėti 2021 m. rugsėjo mėn. Pagal tinklo „BiodivERsA“³⁰ programą imtasi su apdulkintojais susijusių projektų, kuriais siekiama pagerinti skirtingų apdulkintojų populiacijų mažėjimo veiksnių sąveikos supratimą³¹ ir apdulkintojų biologinės įvairovės ir apdulkinimo ekosistemos paslaugų scenarijų modeliavimą³². Be to, siekti aukščiausio apdulkintojų mokslinių tyrimų lygio padėjo individualios subsidijos ir stipendijos, skirtos Europos mokslinių tyrimų tarybos³³ ir pagal programą „Marie Skłodowskos-Curie veiksmams“³⁴. Šios subsidijos ir stipendijos buvo skirtos išskilimams mokslininkams, tiriantiems savitus ekologinius apdulkintojų ir augalų ryšius ir jų svarbą ekosistemų funkcionavimui ir maisto gamybai³⁵.

Atliekant mokslinius tyrimus sukauptos žinios bus svarbios priimant sprendimus. Viename iš mechanizmo EKLIPSE³⁶ projektų vertinamos šiuo metu turimos žinios apie tai, kaip pesticidai ir trąšos veikia apdulkintojų išsaugojimo priemonės žemės ūkio paskirties žemės plotuose, siekiant prisidėti prie geriausios praktikos gairių tobulinimo³⁷. Be to, Europos inovacijų partnerystė žemės ūkio našumo ir tvarumo srityje³⁸ remia interaktyvias principu „iš apačios į viršų“ grindžiamas apdulkintojams palankaus žemės ūkio paskirties žemės naudojimo inovacijas³⁹ (2B veiksmas).

²⁶ Europos Sąjunga, Europos aplinkos agentūra (2021), „Ekosistemų ir jų paslaugų apskaita Europos Sąjungoje (projektas INCA)“ (angl. *Accounting for ecosystems and their services in the European Union (INCA)*), *Europos Sąjungos leidinių biuras*, Liuksemburgas (ruošama spausdinti).

²⁷ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120571>

²⁸ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Research+and+innovation>

²⁹ SC5-32-2020, <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/sc5-32-2020>.

³⁰ Pagal programą „Horizontas 2020“ įgyvendinama ERA-NET priemonė COFUND, skirta europiniams moksliniams biologinės įvairovės ir ekosisteminių paslaugų tyrimams skatinti, <https://www.biodiversa.org>.

³¹ Projektas „VOODOO“, <https://www.biodiversa.org/1777/download>.

³² Projektas „OBServ“, <https://www.biodiversa.org/1635/download>.

³³ Projektas „DrivenByPollinators“, <https://cordis.europa.eu/project/id/819374>.

³⁴ Pavyzdžiui, projektas „DEF POLL“, <https://cordis.europa.eu/project/id/798954>.

³⁵ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Horizon+2020>

³⁶ EKLIPSE – mechanizmas, kuriuo remiamas geresnių sprendimų, susijusių su aplinka, priėmimas, grindžiamas geriausiomis turimomis žiniomis, <https://www.eclipse-mechanism.eu>.

³⁷ https://www.eclipse-mechanism.eu/pollinators_request

³⁸ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/european-innovation-partnership-agricultural>

³⁹ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Bottom-up+innovation>.

Komisija siekia labiau remti apdulkintojų mokslinius tyrimus kitoje bendrojoje programoje „Europos horizontas“. Tai matyti programos pirmajame strateginiame plane⁴⁰ ir pasiūlyme dėl programos „Europos horizontas“ pirmosios darbo programos (2021–2022 m.)⁴¹ (2C veiksmas). Programos „Europos horizontas“ siūlomose teminėse srityse siekiama remti: i) priemonių apdulkintojų moksliniams tyrimams (pavyzdžiui, integracinės taksonomijos priemonių, įskaitant DNR brūkšninius kodus ir mašinų mokymąsi) kūrimą; ii) ekspertų gebėjimų stiprinimą ir jų tinklų kūrimą ir iii) didelio masto perėjimą prie apdulkintojams palankaus kultūrinio ir žemės ūkio kraštovaizdžio tvarkymo. Be to, pasiūlymo dėl Europos partnerystės biologinės įvairovės srityje projektu⁴² siekiama remti biologinės įvairovės stebėsenos sistemas. Ši parama taip pat bus gyvybiškai svarbi įgyvendinant ES apdulkintojų stebėsenos sistemą.

2.3. 3 veiksmas. Sudaryti sąlygas lengviau dalytis žiniomis ir naudotis duomenimis

Norint sukaupti praktiškai panaudojamų žinių, reikia užpildyti žinomas duomenų spragas, o to siekiama 1 ir 2 veiksmis. Tačiau tam taip pat reikia geriau išnaudoti esamus duomenis ir informaciją.

2020 m. gegužės 20 d. Komisija sukūrė informacijos apie ES apdulkintojus platformą⁴³, t. y. informacijos centrą, kuriame kaupiama informacija apie ES apdulkintojus (3A veiksmas). Ši internetinė platforma palengvina keitimąsi informacija apie apdulkintojų populiacijų mažėjimą ir veiksmus visoje ES, kuriais siekiama mažėjimo tendenciją apgręžti priešinga linkme, įskaitant suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimo iniciatyvas. Naudotis šia platforma gali visi pagrindiniai subjektai, kaip antai valdžios institucijos, mokslininkai, gamtos apsaugos sektoriaus atstovai, pilietinės visuomenės aktyvistai, žemės tvarkytojai (ypač ūkininkai ir miškininkai), bitininkai, visuomenė ir įmonės. Šioje platformoje subjektai gali: i) keistis pastangų apsaugoti ir išsaugoti laukinius apdulkintojus gerąja praktika; ii) rasti veiksmų, kuriais siekiama apsaugoti ir išsaugoti laukinius apdulkintojus, gaires ir iii) rasti partnerių šiems veiksams įgyvendinti.

Pagal 1 veiksmą sukurta ES apdulkintojų stebėsenos sistema ir kitos stebėjimo *in situ* iniciatyvos sudarys sąlygas gauti neįkainojamų duomenų, kuriuos naudojant bus galima įvertinti apdulkintojų populiacijų būklę ir jų mažėjimo priežastis. Komisija ir Europos aplinkos agentūra šiuo metu nagrinėja galimybes naudojant šias sistemas surinktą informaciją integruoti į Europos biologinės įvairovės informacinę sistemą⁴⁴.

Siekiant taikyti veiksmingas apdulkintojų išsaugojimo priemones ypač svarbus esamų žemės naudojimo duomenų prieinamumas. Komisija bendradarbiauja su valstybėmis narėmis siekdama spręsti klausimus, susijusius su sąveikių erdvinių ne asmens duomenų, esančių BŽŪP integruotoje administravimo ir kontrolės sistemoje (toliau – IAKS)⁴⁵, keitimusi, dalijimusi,

⁴⁰ https://ec.europa.eu/research/pdf/horizon-europe/ec_rtd_orientations-towards-the-strategic-planning.pdf

⁴¹ https://ec.europa.eu/info/horizon-europe/commissions-proposal-horizon-europe_en#the-commissions-proposal-for-horizon-europe

⁴² Pagal programą „Europos horizontas“ steigti siūloma Europos partnerystė „Biologinės įvairovės gelbėjimas siekiant apsaugoti gyvybę Žemėje“, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation/funding/documents/european_partnership_for_rescuing_biodiversity_to_safeguard_life_on_earth.pdf

⁴³ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/EU+Pollinator+Information+Hive>.

⁴⁴ <https://biodiversity.europa.eu/>

⁴⁵ IAKS yra kiekvienos valstybės narės sukurta ir administruojama administracinė sistema, skirta pagalbos ar paramos pagal BŽŪP tinkamumui nustatyti ir kontroliuoti. Daugiau informacijos galima rasti:

gavimu ir jų naudojimu. IAKS yra galimai vertingos informacijos apie apdulkintojus ir apdulkinimo paslaugas, pavyzdžiui apie kultūrinių augalų plotų erdvinį pasiskirstymą ir vietą, ūkininkavimo praktiką ar BŽŪP priemones. Pastangų suderinti ir paskelbti šiuos duomenis ir taip dar kartą juos panaudoti imtasi įgyvendinant INSPIRE direktyvą⁴⁶ (3B veiksmas). 2019 m. Komisija pradėjo bandomąjį projektą, siekdama išbandyti šios direktyvos nuostatas dėl dalijimosi duomenimis ir ištirti, kaip ją taikant būtų galima sudaryti sąlygas organizuoti ir įgyvendinti dalijimąsi duomenimis įvairiose ES politikos srityse, įskaitant IAKS.

2.4. 4 veiksmas. Išsaugoti nykstančias apdulkintojų rūšis ir buveines

Siekiant sustabdyti apdulkintojų populiacijų mažėjimą, pirmiausia reikia apsaugoti apdulkintojų rūšis ir buveines, kurioms kyla didžiausia grėsmė, pavyzdžiui, tas, kurios saugomos pagal Buveinių direktyvą arba yra įtrauktos į Europos raudonąją knygą. Norint pagerinti šių rūšių ir buveinių apsaugą, reikia jos finansavimui teikti pirmenybę ir parengti veiksmingus veiksmų planus.

Komisija, įgyvendindama Veiksmų planą gamtai, žmonėms ir ekonomikai⁴⁷, sudarė sąlygas veiksmingiau taikyti Buveinių direktyvą šalinant vieną iš didžiausių pavojų apdulkintojams – buveinių nykimo grėsmę. Visų pirma Komisija parengė ES buveinių veiksmų planus, skirtus dviejų rūšių buveinėms, ypač svarbioms apdulkintojams: pusiau natūralioms sausoms pievoms ir Europiniams sausiesiems viržynams. Abiejų rūšių buveinės saugomos pagal Buveinių direktyvą (4A veiksmas). 2020 m. liepos mėn. Komisija paskelbė konkursą parengti tris veiksmų planus, kuriais bus siekiama išsaugoti apdulkintojų rūšis, kurioms ES kyla didžiausia grėsmė⁴⁸.

Nuo 2018 m. smarkiai didinama programos LIFE parama apdulkintojams išsaugoti. Kelių pagal programą LIFE vykdomų projektų deklaruojamas tikslas yra išsaugoti apdulkintojus. Šie projektai skirti atkurti buveinėms, gerinti žinioms ir didinti sąmoningumui, siekiant pagerinti nykstančių drugelių rūšių išsaugojimo būklę. Kituose vykdomuose projektuose daugiausia dėmesio skiriama žemės ūkio praktikai, kuri yra naudinga apdulkintojams arba visiems vabzdžiams⁴⁹.

Komisija toliau ragina teikti su bestuburiais, įskaitant vabzdžius apdulkintojus, susijusių projektų paraiškas pagal programą LIFE. 2020 m. birželio mėn. Komisija surengė internetinį seminarą⁵⁰, skirtą aptarti, kaip padidinti programos LIFE paramą bestuburiams išsaugoti, kad ateityje būtų teikiama daugiau šios srities paraiškų. Komisija taip pat pristatė galutinį 20 pagal programą LIFE vykdomų bestuburių išsaugojimo projektų tyrimą, kuriame buvo pateikta ir rekomendacijų būsimiems projektams⁵¹.

EAR ataskaitoje buvo išreikštas susirūpinimas dėl to, kad trūksta programos LIFE projektų, susijusių su apdulkintojų rūšimis, kurios ES teisėje nėra saugomos pagal Buveinių direktyvą.

https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/financing-cap/financial-assurance/managing-payments_it.

⁴⁶ Direktyva 2007/2/EB, sukurianti Europos bendrijos erdvinės informacijos infrastruktūrą (INSPIRE), <https://inspire.ec.europa.eu>.

⁴⁷ https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan.

⁴⁸ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Action+plans>.

⁴⁹ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/LIFE+programme>

⁵⁰ <https://ec.europa.eu/easme/en/webinar-life-stepping-save-bugs>

⁵¹ https://ec.europa.eu/easme/sites/easme-site/files/life_and_invertebrates_summary_report-final-layout.pdf

2021–2024 m. daugiamečių programos LIFE darbo programoje Komisija pasiūlys padidinti ES bendro finansavimo normą, numatytą rūšims, kurioms pagal Europos raudonąją knygą kyla didžiausia grėsmė. Tai padės skatinti įgyvendinti projektų veiksmus, skirtus apdulkinotųjų rūšims, kurios nėra teisiškai saugomos, tačiau kurioms vis tiek kyla didelė išnykimo grėsmė.

Apdulkinotųjų rūšims ir buveinėms skirtiems veikslių planams įgyvendinti reikalingos išsamios ir plačiai skleidžiamos žinios apie išsaugojimo priemones ir išsaugojimo valdymą. Svarbų vaidmenį kovojant su apdulkinotųjų buveinių nykimu atlieka tinklas „Natura 2000“. 2018 ir 2019 m. Komisija ir valstybės narės vykdydamos „Natura 2000“ biogeografinį procesą⁵² rėmė keitimąsi žiniomis apie apdulkinotųjų išsaugojimo valdymo priemones ir metodus^{53,54,55} (4B veiksmas). 2019 m. lapkričio mėn. Komisija surengė specialų praktinį seminarą nustatyti geriausioms apdulkinotųjų išsaugojimo valdymo priemonėms ir metodams, taikytiniems visoms tinklo „Natura 2000“ teritorijoms⁵⁶.

Siekiant geriau integruoti apdulkinotųjų išsaugojimo tikslus į tinklo „Natura 2000“ valdymą, svarbu prioritetines priemones, skirtas pagrindinėms apdulkinotųjų buveinėms išsaugoti, įtraukti į valstybių narių prioritetinių veikslių programas (PVP)⁵⁷. EAR ataskaitoje Komisijai rekomenduojama tikrinti, ar į PVP įtraukti laukinių apdulkinotųjų apsaugos reikalavimai ir įvertinti atitinkamas valstybių narių siūlomas priemones. Komisija: i) paragino valstybes nars užtikrinti, kad tokie reikalavimai būtų įtraukti į PVP; ii) 2018 m. pradėjo PVP vertinimą ir teikė pastabas, kuriose skatino įtraukti su laukiniais apdulkinotais susijusius reikalavimus; iii) 2021 m. toliau vykdys likusių PVP vertinimą (4C veiksmas).

Jei 2030 m. ES biologinės įvairovės strategijoje nustatyti gamtos apsaugos tikslai (pavyzdžiui, iki 30 proc. padidinti sausumos teritoriją, kuriai taikoma teisinė apsauga, veiksmingai valdyti tokias teisiškai saugomas teritorijas ir taikyti griežtą apsaugą bent trečdaliui šių teritorijų) bus visapusiškai įgyvendinti, apdulkinotiesiems jie bus labai naudingi. Griežta apsauga būtų ypač naudinga apdulkinotiesiems, kurių buveinės yra sengirėse, pavyzdžiui, žiedmūšams.

2.5. 5 veiksmas. Gerinti apdulkinotųjų buveinių ir šalia esančios žemės ūkio paskirties žemės būklę

2019 m. Komisija pradėjo tyrimą, siekdama įvertinti galimybes panaudoti 2014–2020 m. BŽŪP laukiniams apdulkinotiesiems išsaugoti. 2020 m. lapkričio mėn. paskelbtoje ataskaitoje⁵⁸ apžvelgiamos BŽŪP priemonės, kurios gali padėti išsaugoti apdulkinotuosius arba tam trukdyti. Šioje ataskaitoje minėtų priemonių įgyvendinimas iliustruojamas šešiose valstybėse narėse atliktais atvejų tyrimais. Tyrime taip pat nurodoma svarbiausia įgyta patirtis. Komisija, remdamasi šiuo tyrimu, parengė gaires vadovaujančioms institucijoms, ūkininkams ir jų

⁵² Daugiau informacijos apie „Natura 2000“ biogeografinį procesą galima rasti adresu https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/seminars_en.htm.

⁵³ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/platform/events/continental_annonian_steppic_and_black_sea_regions_seminar_en.htm

⁵⁴ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/platform/events/atlantic_biogeographical_chalk_grasslands.htm

⁵⁵ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/platform/events/eurasian_grassland_conference.htm

⁵⁶ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Natura+2000+workshop+Nov+2019>

⁵⁷ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/financing/index_en.htm

⁵⁸ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Agriculture>

konsultantams, kaip veiksmingiau panaudoti BŽŪP priemones apdulkintojams išsaugoti⁵⁹ (5A veiksmas).

2019 m. Komisija pradėjo tyrimą, kuriame plačiai nagrinėjami apdulkintojams svarbūs veiksmai, kurių imtasi visose valstybėse narėse⁶⁰, įskaitant pastangas žemės ūkio paskirties teritorijose (5B veiksmas). Vertinimas parodė, kad yra valstybių narių, kurios pagal BŽŪP taiko tikslines apdulkintojų apsaugos priemones, tačiau akivaizdu, kad šias pastangas reikia gerokai padidinti visoje ES.

2020 m. vasario mėn. Komisija surengė didelę suinteresuotųjų subjektų konferenciją⁶¹, kurioje pasidalyta minėtų Komisijos tyrimų išvados ir jos papildytos, aptarta, kaip geriau integruoti apdulkintojų išsaugojimo tikslus į 2021–2027 m. BŽŪP strateginius planus (5C veiksmas).

Komisijos pasiūlyme dėl būsimos BŽŪP⁶² numatyta daugybė priemonių ir funkcijų, kurias valstybės narės gali naudoti savo strateginiuose planuose, kad padidintų biologinę įvairovę žemės ūkio paskirties teritorijose. Trys veiksniai bus itin svarbūs siekiant padėti kovoti su apdulkintojų populiacijų mažėjimu: i) nauja žaliaji struktūra, pagrįsta griežtesnėmis sąlygomis; ii) ekologinės sistemos ir aplinkosaugos vadybos įsipareigojimai ir iii) privalomi didesni aplinkosaugos užmojai. Šie trys veiksniai taip pat padės siekti kitų 2030 m. ES biologinės įvairovės strategijos tikslų, kurie yra labai svarbūs propaguojant apdulkintojams palankius žemės ūkio kraštovaizdžius:

- užtikrinti, kad bent 10 proc. žemės ūkio paskirties žemės sudarytų gausios biologinės įvairovės kraštovaizdžio elementai;
- 50 proc. sumažinti cheminių pesticidų naudojimą ir jų keliamą riziką;
- 50 proc. sumažinti pavojingesnių pesticidų naudojimą;
- užtikrinti, kad bent 25 proc. žemės ūkio paskirties žemės būtų ūkininkaujama ekologiškai;
- užtikrinti, kad būtų kur kas dažniau taikoma agroekologinė praktika.

Be to, Komisija savo rekomendacijose valstybėms narėms dėl jų BŽŪP strateginių planų⁶³ taip pat atsižvelgia į konkrečius biologinės įvairovės apsaugos, ekosisteminių paslaugų gerinimo ir buveinių bei kraštovaizdžio išsaugojimo tikslus. Tikimasi, kad rekomendacijos dėl šių tikslų padės skatinti laukinių apdulkintojų išsaugojimą dirbamoje žemėje.

EAR ataskaitoje Komisijai rekomenduojama patikrinti, ar prireikus valstybės narės į savo strateginius planus įtraukia valdymo praktiką, kuri daro reikšmingą ir teigiamą poveikį laukiniams apdulkintojams. Valstybių narių siūlomos intervencinės priemonės ir valdymo praktikos turėtų būti pasirenkamos ir kuriamos išnagrinėjus jų aplinkosaugos padėtį. Ši analizė turėtų sudaryti sąlygas valstybėms narėms nustatyti į strateginius planus įtrauktinus poreikius, be kita ko, susijusius su apdulkintojų išsaugojimu, jei tai aktualu konkrečioje teritorijoje. Komisija įvertins, ar siūlomos intervencinės priemonės ir valdymo praktikos veiksmingai padeda siekti BŽŪP konkrečių tikslų ir patenkinti konkrečius valstybių narių nustatytus poreikius.

⁵⁹ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Farmers>

⁶⁰ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Actions+in+my+country>

⁶¹ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Stakeholder+conference+Feb+2020>

⁶² https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/future-cap_en

⁶³ COM(2020)846 *final*.

Komisija, įgyvendindama 1 veiksmą, tęsė darbą siekdama sukurti su laukiniais apdulkintojais susijusį BŽŪP rodiklį, įtrauksimą į veiklos rezultatų ir stebėsenos sistemą, kai ji bus baigta rengti ir pradės veikti. Šio rodiklio kūrimo proceso užbaigimas priklauso nuo ES apdulkintojų stebėsenos sistemos įgyvendinimo valstybėse narėse.

2.6. 6 veiksmas. Gerinti apdulkintojų buveinių miesto vietovėse ir platesniame kraštovaizdyje būklę

2019 m. Komisija surinko informaciją apie geriausią praktiką ir parengė gaires dėl apdulkintojams palankių miestų (6A veiksmas). 2020 m. sausio mėn. paskelbtose gairėse⁶⁴ pateikiami geros praktikos pavyzdžiai ir rekomendacijos politikos formuotojams, sprendimų priėmėjams, teritorijų planuotojams, projektų rengėjams ir miestų bei didmiesčių žemės naudojimo paskirties valdytojams, kaip kurti apdulkintojams palankią miesto aplinką.

2020 m. spalio mėn. Komisija, įgyvendindama ES miestų darbotvarkę⁶⁵, parengė specialų tvaraus žemės naudojimo ir gamtinių sprendimų veiksmų planą⁶⁶. Veiksmai, kurių pagal šį planą bus imamasi žaliosios infrastruktūros ir biologinės įvairovės srityse, sudarys sąlygas sukurti apdulkintojams palankią miesto aplinką. Įgyvendinant naujosios biologinės įvairovės strategijos iniciatyvą „Žaliojo miesto susitarimas“⁶⁷ ir miestų žalinimo planus⁶⁸ su apdulkintojais susijusių veiksmų bus imamasi dar veiksmingiau.

Komisija įtraukė su apdulkintojais susijusius kriterijus į Europos žaliosios sostinės⁶⁹ ir Europos žaliojo lapo apdovanojimų⁷⁰ paraiškų formų ir rekomendacinių pastabų skiltį, skirtą gamtos ir biologinės įvairovės rodikliams (6A priemonė).

Be to, kad imtis efektyvesnių su apdulkintojais susijusių veiksmų būtų lengviau, Komisija sukūrė metodą, kaip nustatyti apdulkintojams tarpti tinkamas miesto teritorijas⁷¹. Keliuose miestuose šis metodas naudojamas siekiant suprasti, kaip tvarkyti miestų žaliuosius plotus, kad apdulkintojų populiacijos didėtų. Komisija plačiai skatins miestų valdžios institucijas naudoti šį įrankį.

Apdulkintojų išsaugojimo veiksams miestų vietovėse arba platesniame kraštovaizdyje gali būti naudingas ES sanglaudos politikos finansavimas pagal prioritetines sritis, numatytas nacionalinėse ir regioninėse veiklos programose⁷². 2020 m. vasario mėn. Komisija, bendradarbiaudama su Europos regionų komitetu, surengė suinteresuotųjų subjektų konferenciją⁷³. Šios konferencijos tikslas buvo geriau apie šias galimybes informuoti: i) vadovaujančiąsias institucijas; ii) regionines ir vietos valdžios institucijas ir iii) suinteresuotuosius subjektus (6B veiksmas). Konferencijoje buvo aptarti keli apdulkintojų išsaugojimo visoje ES projektai, daugiausia finansuojami pagal Europos teritorinio

⁶⁴ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Cities>

⁶⁵ Miestų darbotvarkė – miestų, valstybių narių, Europos Komisijos ir suinteresuotųjų subjektų, tokių kaip nevyriausybinės organizacijos ir įmonės, partnerystė.

⁶⁶ https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/sul-nbs_finalactionplan_2018.pdf

⁶⁷ https://ec.europa.eu/environment/topics/urban-environment/green-city-accord_en

⁶⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1590574123338&uri=CELEX:52020DC0380>.

⁶⁹ <https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital>.

⁷⁰ <https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/europeangreenleaf>

⁷¹ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC115375>

⁷² https://ec.europa.eu/regional_policy/lt/funding

⁷³ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Stakeholder+conference+Feb+2020>

bendradarbiavimo (INTERREG) programas⁷⁴. Apdulkinčiųjų projektai taip pat buvo remiami įgyvendinant kitas programas, finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo, taip pat Sanglaudos fondo ir Europos socialinio fondo.⁷⁵

Komisija skatina imtis veiksmų kraštovaizdžio lygmeniu, kuriais būtų išlaikomos, jungiamos ir atkuriamos apdulkinčiųjų buveinės, ir tam parengė rekomendacijas dėl ES lygmens žaliosios infrastruktūros⁷⁶ ir dėl ekosistemų ir jų paslaugų integravimo į sprendimų priėmimo procesą⁷⁷ (6C veiksmas).

2.7. 7 veiksmas. Mažinti pesticidų naudojimo poveikį apdulkinčiųjų

2018 m. Komisija su valstybėmis narėmis aptarė galimybę įtraukti konkrečius su apdulkinčiajais susijusius tikslus ir priemones į peržiūrėtus valstybių narių nacionalinius veiksmų planus (toliau – NVP), rengiamus pagal Tausiojo pesticidų naudojimo direktyvą⁷⁸ (7A veiksmas). Antroje Komisijos parengtoje tos direktyvos įgyvendinimo pažangos ataskaitoje⁷⁹ apdulkinčiajams ypatingo dėmesio skirta nebuvo. Tačiau Komisija užsakė atlikti tyrimą, kuriame būtų įvertintas apdulkinčiųjų išsaugojimo tikslų ir (arba) priemonių įtraukimo į NVP lygis. 2020 m. lapkričio mėn. paskelbtoje galutinėje šio tyrimo ataskaitoje konstatuotas žemas įtraukimo lygis. Valstybės narės turi dėti daugiau pastangų sugriežtinti NVP nuostatas dėl vabzdžių apdulkinčiųjų.

Komisija, įgyvendindama ES biologinės įvairovės strategiją ir strategiją „Nuo ūkio iki stalo“, įsipareigojo imtis veiksmų, kad iki 2030 m. 50 proc. būtų sumažintas bendras cheminių pesticidų naudojimas bei jų keliami rizika ir pavojingesnių pesticidų naudojimas. Siekdama šio tikslo, Komisija peržiūrės Tausiojo pesticidų naudojimo direktyvą, sugriežtindama nuostatas dėl integruotosios kenkėjų kontrolės, taip pat skatins naudoti daugiau saugių alternatyvų derliui apsaugoti nuo kenkėjų ir ligų, visų pirma įgyvendinant BŽŪP strateginius planus. Šios priemonės bus naudingos biologinei įvairovei apskritai ir visų pirma vabzdžiams apdulkinčiajams.

Komisija stengiasi užtikrinti, kad registruojant augalų apsaugos produktus būtų atsižvelgiama ir į apdulkinčiųjų apsaugą, kaip reikalaujama ES teisės aktuose dėl augalų apsaugos produktų pateikimo rinkai⁸⁰. Komisija bendradarbiauja su valstybėmis narėmis siekdama užtikrinti, kad būtų patvirtintas ir pradėtas taikyti Europos maisto saugos tarnybos (EFSA) 2013 m. paskelbtas rekomendacinis dokumentas, kuriame vertinama augalų apsaugos produktų keliami rizika bitėms (*Apis mellifera*, *Bombus* spp. ir pavienėms bitėms)⁸¹ (7B veiksmas). Tačiau nuo 2013 m. aiški valstybių narių dauguma nuosekliai prieštaravo EFSA rekomendacinio dokumento daliai, susijusiai su lėtiniu toksiškumu bitėms, patvirtinimui. Todėl 2018 m. pabaigoje Komisija pasiūlė pirmiausia pradėti taikyti tas rekomendacinio dokumento dalis, kurioms buvo išreikšta pakankama parama (t. y. dalis, susijusias su ūmiu toksiškumu naminėms bitėms).

2019 m. liepos mėn. kvalifikuota valstybių narių dauguma pritarė Komisijos reglamento, kuriuo iš dalies keičiami vienodi augalų apsaugos produktų vertinimo ir registravimo principai,

⁷⁴ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/

⁷⁵ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Regions>

⁷⁶ SWD(2019)193 final.

⁷⁷ SWD(2019)305 final.

⁷⁸ Direktyva 2009/128/EB.

⁷⁹ https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/plant/docs/pesticides_sud_report-act_2020_lt.pdf

⁸⁰ Reglamentas (EB) Nr. 1107/2009.

⁸¹ <https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/3295>.

projektui. Šis vienodų principų keitimas buvo būtinas, siekiant įgyvendinti rekomendacinio dokumento dalis, susijusias su ūmiu toksiškumu naminėms bitėms. Vis dėlto 2019 m. spalio mėn. Europos Parlamentas nepritarė⁸² šiam reglamento projektui ir paragino Komisiją pateikti naują reglamento projektą, kuriame būtų atsižvelgta ir į lėtinį toksiškumą naminėms bitėms bei toksiškumą jų lervoms ir ūmų toksiškumą kamanėms, todėl Komisija negalėjo tęsti rekomendacinio dokumento įgyvendinimo dalimis.

2019 m. kovo mėn. Komisija pavedė Europos maisto saugos tarnybai⁸³ peržiūrėti rekomendacinį dokumentą atsižvelgiant į naujas mokslo žinias, įgytas nuo 2013 m. Komisija siekė parengti naujausia metodika grindžiamas rekomendacijas dėl auginamoms ir laukinėms bitėms kylančių rizikos vertinimo. Šiuo metu vykdoma šių rekomendacijų peržiūra⁸⁴. Ją tikimasi baigti 2021 m. Po to Komisija sieks patvirtinti visą rekomendacinį dokumentą⁸⁵.

EAR ataskaitoje Komisija raginama: i) išplėsti įvertinus riziką nustatytas apsaugos priemonės įtraukiant reprezentatyvų laukinių apdulkintojų rūšių spektrą, ii) kartu su valstybėmis narėmis parengti tam reikalingų bandymų metodų kūrimo darbo planą ir iii) iškelti konkrečius laukinių apdulkintojų apsaugos tikslus. Komisija atsižvelgia į šias rekomendacijas stiprindama augalų apsaugos produktų rizikos aplinkai vertinimą, kaip nurodyta pirmesnėje pastraipoje ir kaip yra įsipareigojusi pagal ES strategiją „Nuo ūkio iki stalo“.

Augalų apsaugos produktų, kurių veikliosios medžiagos yra neonikotinoidai, naudojimas, naudojimo apribojimai ir draudimas juos naudoti pastaraisiais metais sulaukė daug dėmesio dėl didelio jų toksiškumo bitėms⁸⁶. 2018 m. gegužės 29 d. Komisija priėmė įgyvendinimo reglamentus, kuriais iš dalies keičiamos neonikotinoidų imidakloprido⁸⁷, klotianidino⁸⁸ ir tiametoksamo⁸⁹ patvirtinimo sąlygos, siekiant uždrausti šių trijų produktus naudoti lauke bet kokioms reikmėms (7C veiksmas). Įvedus apribojimus, pareiškėjai, pateikę paraiškas dėl klotianidino, tiametoksamo ir imidakloprido patvirtinimo galiojimo pratęsimo, jas atsiėmė. Taigi šių medžiagų patvirtinimo galiojimas baigėsi atitinkamai 2019 m. sausio 31 d., 2019 m. balandžio 30 d. ir 2020 m. gruodžio 1 d.

EAR ataskaitoje ir 2019 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento rezoliucijoje⁹⁰ Komisija raginama užtikrinti, kad skubūs leidimai naudoti neonikotinoidus būtų tinkamai pagrįsti. Reglamente (EB) Nr. 1107/2009 numatyta, kad valstybėms narėms leidžiama išduoti skubius leidimus pateikti rinkai jų teritorijoje neregistruotus augalų apsaugos produktus ribotam ir

⁸² https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2019-0149_EN.html

⁸³ Europos maisto saugos tarnyba.

⁸⁴ https://www.efsa.europa.eu/sites/default/files/event/Bee_Guidance_review.pdf

⁸⁵ Šiuo klausimu Komisija atsižvelgs į Europos Audito Rūmų pateiktas rekomendacijas (Specialioji ataskaita Nr. 15/2020), <https://www.eca.europa.eu/lt/Pages/DocItem.aspx?did=54200>.

⁸⁶ https://ec.europa.eu/food/plant/pesticides/approval_active_substances/approval_renewal/neonicotinoids_en.

⁸⁷ 2018 m. gegužės 29 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/783, kuriuo dėl veikliosios medžiagos imidakloprido patvirtinimo sąlygų iš dalies keičiamas Įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 540/2011 (OL L 132, 2018 5 30, p. 31).

⁸⁸ 2018 m. gegužės 29 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/784, kuriuo dėl veikliosios medžiagos klotianidino patvirtinimo sąlygų iš dalies keičiamas Įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 540/2011 (OL L 132, 2018 5 30, p. 35).

⁸⁹ 2018 m. gegužės 29 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/785, kuriuo dėl veikliosios medžiagos tiametoksamo patvirtinimo sąlygų iš dalies keičiamas Įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 540/2011 (OL L 132, 2018 5 30, p. 40).

⁹⁰ 2019/2803(RSP), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0104_LT.html.

kontroliuojamam jų naudojimui ribotą laikotarpį, jei kilo grėsmė, kurios negalima įveikti jokiomis kitomis pagrįstomis priemonėmis. Uždraudus šiuos tris neonikotinoidus naudoti lauke bet kokioms reikmėms ir pasibaigus jų patvirtinimo galiojimui, kelios valstybės narės ne kartą suteikė skubius leidimus juos naudoti.

2018 m. Komisija pavedė EFSA patikrinti, ar pakartotinai išduoti skubūs leidimai šiuos pesticidus naudoti tam tikriems kultūriniais augalams buvo pagrįsti, ir ėmėsi veiksmų, kad 2020 m. būtų išvengta nepagrįsto tokių leidimų išdavimo (Rumunijoje⁹¹ ir Lietuvoje⁹²). 2020 m. spalio mėn. Komisija dar kartą pavedė EFSA iki 2021 m. rugsėjo mėn. įvertinti, ar tam tikri išduoti skubūs leidimai naudoti šias medžiagas cukriniams runkeliams atitinka reglamente nustatytas sąlygas. Komisija, remdamasi atlikto įvertinimo rezultatais, galės imtis tolesnių veiksmų. Siekiant dar didesnio skaidrumo, valstybių narių pranešimai apie išduotus skubius leidimus skelbiami ES pesticidų duomenų bazėje⁹³.

2.8. 8 veiksmas. Mažinti invazinių svetimų rūšių poveikį apdulkingojams

2020 m. sausio mėn. Komisija paskelbė rekomendacijas dėl invazinių svetimų rūšių valdymo laukiniams apdulkingojams apsaugoti⁹⁴ (8A veiksmas). Jos pirmiausia skirtos: i) įstaigoms, atsakingoms už invazinių svetimų rūšių valdymą arba dalyvaujančioms formuojant susijusią politiką, ir ii) Europos gyventojams, norintiems kontroliuoti tokių rūšių introdukciją ir plitimą ir (arba) užkirsti jam kelią. Rekomendacijos apima svarbiausias priemones, kuriomis siekiama aptikti, kontroliuoti ir sunaikinti kai kurias labiausiai vietiniams laukiniams apdulkingojams Europoje kenkiančias invazines svetimias rūšis. Prie šių laukiniams apdulkingojams kenksmingų invazinių svetimų rūšių priskiriamos bitės *Megachile sculpturalis* ir azijinis juodnugaris širšuolas ar augalai, kaip antai pontinis rododendras ir rykštenės. Azijinis juodnugaris širšuolas įtrauktas į Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą, nustatytą pagal Reglamentą dėl invazinių svetimų rūšių introdukcijos ir plitimo prevencijos ir valdymo⁹⁵. 2019 m. Komisija parengė gaires dėl invazinių svetimų rūšių, kurios kai kur Europos Sąjungoje yra vietinės, siekdama padidinti informuotumą apie galimą neigiamą tokių rūšių išplitimo už jų natūralaus arealo ribų poveikį. Šiose gairėse, be kitų rūšių, aptariami naminių bičių ir kamanių porūšiai⁹⁶.

Pagal programą LIFE įgyvendinami projektai apima ir tokius projektus, kurie susiję su buveinių atkūrimu po invazinių svetimų rūšių išplitimo. Kelių iš šių projektų tikslas – didinti informuotumą arba stebėti ir kontroliuoti invazines svetimias rūšis, darančias neigiamą poveikį vietinei florai, nuo kurios priklauso apdulkingojai, pavyzdžiui, pontinį rododendrą, argentininę kortaderiją ir bitinę sprigę⁹⁷.

2030 m. ES biologinės įvairovės strategijoje numatytas įsipareigojimas 50 proc. sumažinti į Raudonąją knygą įtrauktų rūšių, kurioms grėsmę kelia invazinės svetimos rūšys, skaičių, o tai padės labiau sušvelninti apdulkingojams daromą neigiamą poveikį.

⁹¹ OL L 33, 2020 2 5, p. 16.

⁹² OL L 33, 2020 2 5, p. 19.

⁹³ <https://ec.europa.eu/food/plant/pesticides/eu-pesticides-database/ppp/pppeas/screen/home>.

⁹⁴ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/IAS+Managers>

⁹⁵ Reglamentas (ES) Nr. 1143/2014.

⁹⁶ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/IAS+Managers>

⁹⁷ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/LIFE+programme>.

Komisija į apdulkintojų išsaugojimo rekomendacinių dokumentų rinkinį įtraukė primygtines rekomendacijas naudoti vietines augalų ir apdulkintojų rūšis ir griežtai vengti svetimų rūšių bei invazinių svetimų rūšių. Šie dokumentai skirti visuomenei, vietos valdžios institucijoms ir įvairiausiems verslo sektoriams, įskaitant žemės ūkio, miškininkystės, kraštovaizdžio architektūros ir pastatų sektorius⁹⁸ (8B veiksmas).

2.9. 9 veiksmas. Skatinti verslo sektorių ir piliečius imtis veiksmų

2018 m. rugpjūčio mėn. Komisija, naudodama ES verslo ir biologinės įvairovės platformą⁹⁹, ėmėsi pirminio verslo veiklos tyrimo, susijusio su apdulkintojų išsaugojimu. Po to Komisija užsakė parengti konkrečius rekomendacinius dokumentus¹⁰⁰, skirtus 11 verslo sektorių: žemės ūkio, žemės ūkio maisto produktų ir gėrimų, miškininkystės, sodininkystės ir daržininkystės, bitininkystės, mažmeninės prekybos, kraštovaizdžio architektūros, pastatų, kasybos, energetikos ir turizmo (9A veiksmas). Šiuose rekomendaciniuose dokumentuose smulkiau išnagrinėta geroji įmonių praktika. Komisija toliau skatina naudoti šiuos dokumentus ir ragina įmones imtis rezultatyvių apdulkintojų išsaugojimo veiksmų. Be to, Komisija ir toliau skatina įmones įvertinti ir į savo sprendimus įtraukti biologinei įvairovei daromą poveikį ir priklausomybę nuo jos¹⁰¹, be kita ko, vykdant programos LIFE projektus, kuriais remiamas apdulkintojams palankus anglies dioksido kiekį dirvožemyje didinantis ūkininkavimas.

Komisija taip pat toliau skatina visuomenę imtis apdulkintojų išsaugojimo veiksmų vykdydama viešas kampanijas¹⁰², komunikacijos veiklą, rengdama mokomąją medžiagą¹⁰³ ir rekomendacijas¹⁰⁴ (9C veiksmas). Šiuo tikslu naudojama Komisijos internetinė informacijos apie apdulkintojus platforma¹⁰⁵. Informacijos apie apdulkintojus platforma, sukurta pagal 3A veiksmą, sudaro sąlygas lengviau gauti informacijos ir įtraukia visuomenę bei kitus suinteresuotuosius subjektus. Komunikuojant su visuomene siekiama parodyti apdulkintojų įvairovę ir jų svarbą žmonijai ir taip paskatinti visus imtis veiksmų jiems apsaugoti. Apdulkintojai – viena populiariausių gamtinių temų tarp europiečių. Be to, informaciją apie juos pateikti labai lengva. Dėl šios priežasties Komisija apdulkintojų temą naudoja skleisdama informaciją apie ES veiksmus sprendžiant platesnius biologinės įvairovės ir aplinkos klausimus, įtrauktus į Europos žaliąjį kursą.

Komisija skatina visuomenę padėti kurti žinias, skirtas politikos priemonėms. 2020 m. liepos mėn. ji paskelbė ataskaitą apie geriausią piliečių mokslinės veiklos, susijusios su aplinkos stebėseną, patirtį¹⁰⁶, į kurią įtraukta ir piliečių mokslinė veikla, susijusi su apdulkintojais (drugelių stebėseną). Komisija, įgyvendindama bandomąjį Europos Parlamento projektą ABLE¹⁰⁷, skatino sukurti Europos drugelių stebėsenos sistemą 10 valstybių narių. Piliečių mokslinė veikla taip pat turėtų būti neatsiejama pagal 1 veiksmą taikysimos ES apdulkintojų stebėsenos sistemos ir pesticidų buvimo aplinkoje stebėsenos tiriant namines bites sistemos dalis.

⁹⁸ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Get+involved>

⁹⁹ https://ec.europa.eu/environment/biodiversity/business/news/news-84_en.htm

¹⁰⁰ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Businesses>

¹⁰¹ <https://ec.europa.eu/environment/biodiversity/business>

¹⁰² <https://wikis.ec.europa.eu/pages/viewpage.action?pageId=23462237>

¹⁰³ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Educational+materials>

¹⁰⁴ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Citizens>

¹⁰⁵ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/EU+Pollinator+Information+Hive>

¹⁰⁶ SWD(2020)149 *final*.

¹⁰⁷ <https://butterfly-monitoring.net/able>

2021 m. Komisija, vykdydama projektą STING¹⁰⁸, išplės visuomenės galimybes dalyvauti su apdulkintojais susijusioje veikloje, ypač apsirūpinimo maistu kontekste.

Pagal Europos solidarumo korpuso programą (9C veiksmas) vykdomi projektai, kuriuos įgyvendinant jaunimas skatinamas dalyvauti įvairiose su solidarumu susijusiose srityse, įskaitant aplinkos ir gamtos apsaugą. Į kelis vykdomus projektus įtraukti ir apdulkintojai. Kai kuriuose projektuose daug dėmesio skiriama informavimo ir sąmoningumo ugdymo veiklai, kaip antai projektuose „Laukinių bičių apdulkintojų išsaugojimas“ (angl. *Wild Bee Pollinator Conservation*) arba „Solidarumo bitės“ (angl. *Solidarity Bees*). Dar vienas pavyzdys – ekosistemų palaikymo projektas padeda kurti laukiniams apdulkintojams ir kitiems vabzdžiams palankias buveines¹⁰⁹.

Pagal programą „Erasmus+“ finansuojami projektai, kuriais siekiama didinti mokinių sąmoningumą ir suteikti jiems galimybę daugiau sužinoti apie apdulkintojus. Vykdam šiuos projektus mokiniai įtraukiami į tokią veiklą, kaip apdulkintojų stebėjimas vietoje, taip jaunimas gali sužinoti, kokių buveinių reikia apdulkintojams ir kokios grėsmės jiems kyla¹¹⁰.

Komisija palaiko piliečių kaip vartotojų galią, nes vartojimo polinkių poveikis laukiniams apdulkintojams gali būti labai didelis. ES ekologinis ženklas¹¹¹ yra viena iš priemonių, galinčių sušvelninti neigiamą vartotojų pasirinkimo poveikį, pavyzdžiui, dėl sodininkystės prekių, kurios daro poveikį apdulkintojams (9B veiksmas). Komisija šiuo metu didžiausią dėmesį skiria tų produktų, kuriems jau nustatyti ekologinio ženklo suteikimo kriterijai, sėkmės didinimui, o ne naujų kriterijų kūrimui. Ji ką tik pradėjo ES ekologinio ženklo suteikimo kriterijų, taikomų auginimo terpėms, dirvožemio gerinimo medžiagoms ir mulčiui, peržiūrą ir užtikrins, kad peržiūrėtais kriterijais būtų atsižvelgta į būtinybę išsaugoti apdulkintojus. Pavyzdžiui, kriterijus galėtų būti apsaugos priemonės, užtikrinančios, kad dirvožemis, naudojamas vazoniniams augalams ir sodininkystės prekėms, nebūtų gaunamas iš apdulkintojų buveinių arba kad dėl mineralų gavybos neblogėtų apdulkintojų buveinių būklė. Maisto sektoriuje įgyvendinat programos LIFE maisto ir biologinės įvairovės projektą buvo tiriama vabzdžių apsauga maisto standartais ir etiketėmis, taip pat parengtas vadovas kokybės vadybininkams, produktų vadovams ir už pirkimą atsakingiems vadybininkams¹¹².

2.10. 10 veiksmas. Visais lygmenimis skatinti įgyvendinti strategijas dėl apdulkintojų ir bendradarbiauti

Komisija ragina nacionalines, regionines ir vietos valdžios institucijas rengti su apdulkintojais susijusias strategijas. Komisija, siekdama palengvinti šį procesą, parengė tokių strategijų pavyzdžius¹¹³, kuriuos galima pritaikyti pagal konkrečius teritorinius poreikius (10A veiksmas).

Be *ad hoc* renginių ir praktinių seminarų, Komisija palankesnes suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimo dėl apdulkintojų išsaugojimo sąlygas sudarė įgyvendindama Europos

¹⁰⁸ STING (*Science and Technology for Pollinating Insects*) – Komisijos Jungtinio tyrimų centro įgyvendinamas projektas.

https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/adopted_jrc_2019-20_wp_europa_v2.pdf.

¹⁰⁹ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Education+and+youth>

¹¹⁰ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Education+and+youth>

¹¹¹ <https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/>

¹¹² <https://www.business-biodiversity.eu/en/publications/easy-guide--insect-protection>

¹¹³ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Public+authorities>

inovacijų partnerystę žemės ūkio našumo ir tvarumo srityje¹¹⁴, INTERREG programas¹¹⁵ ir ES miestų darbotvarkę¹¹⁶ (10B veiksmas). INTERREG programos buvo ypač naudingos skatinant bendradarbiavimą imantis bendrų veiksmų ir įgyvendinant įvairių valstybių narių nacionalinių, regioninių bei vietos subjektų politikos mainus. Komisija taip pat toliau lengvino sąlygas nacionalinės, vietos ir subnacionalinės valdžios institucijoms megzti ryšius su kitų ES šalių kolegomis. Vykdamas Europos inovacijų partnerystę žemės ūkio našumo ir tvarumo srityje buvo sukurtos vietos veiklos grupės^{117,118}, atsakingos už novatoriško, apdulkintojams palankaus ūkių valdymo įgyvendinimą.

2020 m. spalio mėn., įgyvendinant ES aplinkosaugos partnerystės su narystės siekiančiomis šalimis programą¹¹⁹, dalyviams iš Albanijos, Bosnijos ir Hercegovinos, Juodkalnijos, Serbijos, Šiaurės Makedonijos, Kosovo ir Turkijos buvo suorganizuotas internetinis regioninis praktinis seminaras¹²⁰ apie invazines svetimias rūšis ir ES apdulkintojų iniciatyvą (10C veiksmas). Šis praktinis seminaras buvo organizuojamas taikant pasirengimo narystei pagalbos priemonę, o vienas iš jo tikslų buvo pasidalyti patirtimi, kaip nustatomi strateginiai tikslai ir įgyvendinami veiksmai, kuriais sprendžiama apdulkintojų populiacijų mažėjimo ES problema ir prisidedama prie pasaulinio masto išsaugojimo pastangų.

Ir veikdama už ES ribų Komisija konkrečiomis priemonėmis prisideda prie tikslų, numatytų ES iniciatyvoje dėl apdulkintojų ir Antrosios tarptautinės iniciatyvos dėl apdulkintojų 2018–2030 m. veiksmų plane (10C veiksmas). Pavyzdžiui, Komisija remia ES ir FAO 2019 m. įgyvendinti pradėtą projektą, kuriuo sudaromos palankesnės sąlygos įgyvendinti Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių daugiašalius susitarimus¹²¹. Šiuo projektu siekiama skatinti ekosistemomis grįstą žemės ūkio praktiką, įskaitant natūralių laukinių apdulkintojų buveinių išsaugojimą ir pesticidų keliamo pavojaus mažinimą. Pesticidų reguliavimo institucijoms bus organizuojamas pasaulinio masto seminaras apie pesticidų reglamentavimo griežtinimą siekiant apsaugoti apdulkintojus ir vykdymo užtikrinimą. Taip joms bus padedama stiprinti savo gebėjimą rengti pesticidams taikomas taisykles, apsaugančias apdulkintojus, ir užtikrinti jų laikymąsi¹²².

2018 m. lapkričio mėn. 14-ajame Biologinės įvairovės konvencijos šalių konferencijos posėdyje ES prisijungė prie savanoriškos koalicijos dėl apdulkintojų¹²³ (10D veiksmas). Nuo tada Komisija remia koalicijos tikslus dalydamasi ES veiksmų dėl apdulkintojų įgyvendinimo žiniomis ir patirtimi su kitomis šalimis.

Dalį ES pastangų rengiant ir įgyvendinant Pasaulinę biologinės įvairovės strategiją po 2020 m.¹²⁴ sudaro tarptautinių partnerių sutelkimas siekiant išsaugoti daugiau apdulkintojų ir atsakingiau vertinti jų teikiamas ekosistemines paslaugas.

¹¹⁴ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/european-innovation-partnership-agricultural>

¹¹⁵ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Regions>

¹¹⁶ https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/sul-nbs_finalactionplan_2018.pdf

¹¹⁷ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/find-connect/projects/protecting-farmland-pollinators>

¹¹⁸ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/find-connect/projects/pasture-pollinators>

¹¹⁹ <https://eppanetwork.eu/project>

¹²⁰ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/International+action>

¹²¹ https://ec.europa.eu/international-partnerships/news/eu-provides-extra-eu9-million-support-faos-work-promoting-nature-friendly-agricultural_en

¹²² <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/International+action>

¹²³ <https://promotepollinators.org/about/history>

¹²⁴ <https://www.cbd.int/conferences/post2020>

3. IŠVADA

Ši apžvalga parodė, kad įgyvendinant Iniciatyvos veiksmus padaryta didelė pažanga. Iniciatyva buvo sukurta visa apimanti sistema, sudaranti sąlygas imtis su apdulkintojais susijusių ES veiksmų įvairių sektorių politikos srityse. Sėkmingai pradėti politikai diegti reikalingų sąlygų sudarymo veiksmai ir gerokai pasistūmėta į priekį. Šios sąlygos, be kita ko, apima stebėsenos sistemas apdulkintojų rūšims ir jų populiacijų mažėjimo priežastims stebėti. Informacijos apie apdulkintojus sistema ir konkreitiems poreikiams pritaikytos mokslinių tyrimų iniciatyvos toliau turėtų padėti įgyvendinti Iniciatyvą.

Apskritai Iniciatyva ir toliau bus veiksminga politikos priemonė, sudaranti sąlygas ES, valstybėms narėms ir suinteresuotiesiems subjektams kovoti su apdulkintojų populiacijų mažėjimu. Vis dėlto šalinant šio mažėjimo priežastis dar teks atremti didelius išbandymus. Reikės daugiau pastangų, ypač siekiant spręsti buveinių nykimo žemės ūkio kraštovaizdyje ir pesticidų daromo poveikio problemas. Likę išbandymai – apdulkintojams kylantys pavojai, į kuriuos Iniciatyvoje nėra tiesiogiai atsižvelgiama, kaip antai klimato kaita ir aplinkos teršalai (išskyrus pesticidus).

Prie ilgalaikių Iniciatyvos tikslų įgyvendinimo bus smarkiai prisidedama įgyvendinant ES biologinės įvairovės strategiją, ES strategiją „Nuo ūkio iki stalo“ ir ES nulinės taršos veiksmų planą, visų pirma įsipareigojant išplėsti saugomas teritorijas ir atkurti ekosistemas. Taip pat nepaprastai svarbu skatinti taikyti agroekologijos metodus (pavyzdžiui, ūkininkauti ekologiškai), sugrąžinti gausios biologinės įvairovės kraštovaizdžio elementus į žemės ūkio paskirties žemę ir mažinti neigiamą pesticidų ir kitų aplinkos teršalų poveikį apdulkintojams.

Kitame Iniciatyvos įgyvendinimo etape Komisija glaudžiai bendradarbiaus su valstybėmis narėmis, todėl ji palankiai vertina Tarybos išvadas¹²⁵ dėl EAR ataskaitos, ypač dėl būtinybės užtikrinti tinkamą išteklių naudojimą, sukurti apdulkintojams skirtas ES masto valdymo ir stebėsenos sistemas ir geriau integruoti apdulkintojų poreikius į BŽŪP ir pesticidų reglamentavimo sistemą.

2021 m. antroje pusėje Komisija pradės konsultacijas, siekdama sužinoti suinteresuotųjų subjektų ir plačiosios visuomenės nuomonę apie esamos programos įgyvendinimą ir surinkti daugiau įrodymų, įžvalgų ir patirties. Šie pasiūlymai suteiks svarbios informacijos, kaip pagerinti šią programą ir nustatyti tolesnes priemones, kurių reikės ilgalaikiams Iniciatyvos tikslams visapusiškai įgyvendinti.

Tada Komisija, atsižvelgdama į iki šiol iš kitų institucijų ir suinteresuotųjų subjektų gautus atsiliepimus ir konsultacijų rezultatus, peržiūrės Iniciatyvą.

¹²⁵ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14168-2020-INIT/lt/pdf>.